

Azərbaycan Respublikasının
Medianın İnkişafı Agentliyi

Ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi

Son 50 ildə dünya üzrə təbiətdə vəhşi heyvanların populyasiyası 69% azalıb. Bu da o deməkdir ki, planetin biomüxtəlifliyi böhran içindədir. Real vəziyyət göstərir ki, indi planetdə mövcud olan bütün canlılar, o cümlədən insanların özləri belə risq altındadır.

Ümumdünya Vəhşi Təbiət Fondunun 2022-ci il üçün hesabatında etiraf olunur ki, vəziyyət pisləşməyə doğru gedir. Qurum qlobal biomüxtəliflik tendensiyalarına dair özünün ən əhatəli araşdırmasını hazırlayıb.

Ermənilərin məhv etdiyi fauna və floranı Azərbaycan yenidən bərpa edir

Ümumdünya Vəhşi Təbiət Fondunun məmurları, quşlar, balıqlar, sürünənlər və sudaquruda yaşayanların populyasiyalarını izləyən "Living Planet Index" göstəricilərindən belə bəlli olur ki, vəhşi təbiət populyasiyaları 1970-ci ildən bəri orta hesabla 69% azalıb. 2022-ci il üzrə "Living Planet Index"də təxminən 32 min növ populyasiya təhlil edilib. Yeni araşdırmalar planetin bütün biomüxtəlifliyinin böhranda olduğunu təsdiqləyir. Fondun məlumatına görə, şirin su hövzəsində yaşayan heyvanlar daha çox zərər çəkib. 50 ildən artıqdır ki, onlar yaşayış yerlərinin itirilməsi və miqrasiyasına maneələr səbəbindən orta hesabla 83% azalıblar.

Ümumdünya Vəhşi Təbiət Fondunun ekspertlərinin fikrincə, iqlim və təbiət böhranı ekoloji risqlərlə yanaşı, iqtisadi, təhlükəsizlik, sosial, mənəvi və etik problemlərə də səbəb olur. Bu mənada təbii dünyanı qorumaq üçün davam edən səylərə baxmayaraq, vəhşi təbiətin məhvini dayandırmaq və hamı üçün daha yaxşı gələcək qurmaq hələ də mümkün olmayıb. Belə vəziyyətdə insan amili də az rol oynamayıb. Qeyd edilənlərin bariz formasının müşahidə edildiyi ölkələrdən biri də Azərbaycandır. Amma bu hal Azərbaycanın hər yerində qeydə alınmayıb. Başlıca problem Ermənistanın işğal dönməsində nəzarətində saxladığı ərazilərdə özünü göstərən. Həmin yerlərdə ermənilər tərəfindən fauna və flora ciddi zərər vurulub. Lakin işğala son qoyduqdan sonra Azərbaycan azad olunan ərazilərdə həssas ekosistemlərin bərpası, o cümlədən flora və fauna növlərinin qorunması üçün əsas fəaliyyətlərdən hesab olunan reintroduksiya layihələri davam etdirilir. Bioloji Müxtəlifliyin Qorunması Xidmətinin rəsmisi Rəşad Allahverdiyevin sözlərinə görə, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə fauna növlərinin - ceyran,

bezoar keçisi, Dağıstan turu və nəcib maralın, o cümlədən balıq və yırtıcı quş növlərinin 2022-2023-cü illər ərzində öz tarixi areallarına reintroduksiya nəzərdə tutulub: "Balıq növlərinin populyasiyasının bərpası üçün işlər görülüb. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdəki Bəsitçay, Həkəri və Bərgüşad çaylarının hövzələrinə son iki ildə qızılaxallı forel balığının buraxılışı təşkil olunub və bu işlər növbəti dövrlərdə də həyata keçiriləcək". Xidmət rəsmisi bildirib ki, ceyran fərdlərinin Cəbrayıl və Zəngilan rayonları ərazisinə, əvvəllər məskunlaşdıqları areallarına qaytarılması üçün hazırlıq işlərinə başlanılıb. Artıq bu çərçivədə ilkin addımlar atılıb. Belə ki, oktyabrın 19-da Azərbaycan prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva reintroduksiya layihələrinin həyata keçirilməsi çərçivəsində Cəbrayıl rayonu ərazisinə 18 baş ceyranın buraxılması mərasimində də iştirak ediblər. Onu da bildirək ki, Şirvan Milli Parkından götürülən 18 baş ceyran Cəbrayıl rayonu ərazisinə fərdi reintroduksiya olunub. Proses bu il və gələn il də davam etdiriləcək. Qeyd edək ki, Azərbaycan ərazisində ceyranların sayının kritik həddə azalması təhlükəsi nəzərə alınaraq ceyran populyasiyasının tarixi areallarında təbii bərpasının təmin edilməsi məqsədilə Azərbaycan prezidenti tərəfindən 2003-cü ildə Şirvan Milli Parkı yaradılıb. Həyata keçirilən intensiv mühafizə tədbirləri nəticəsində Azərbaycanda ceyranların populyasiyası bərpa edilib. Hazırkı dövrdə ümumilikdə 300-dən artıq ceyran ölkənin təbii areallarına reintroduksiya edilib və son monitorinqlərin nəticələrinə görə, Azərbaycanda 7 mindən çox ceyran fərdinin yayılması qeydə alınıb. Bunlar fonunda işğaldan azad edilmiş ərazilərdə fauna növlərinin öz tarixi areallarına reintroduksiya istiqamətində zəruri addımlar atılır.

Erməni vəhşiliyinin nəticələrinin aradan qaldırılması üçün Azərbaycana illər lazım olacaq

Meşələrdən əkin sahələrinə, dağlardan okeanlara qədər dəyişən ekosistemlər həm insanlara, həm də təbiətə bir çox faydalar gətirir. Məsələn, meşələrdə bütün amfibiya növləri-

Azad edilən ərazilərdə ekosistemin bərpasına Azərbaycanda xüsusi diqqət yetirilir

nin təxminən 80 faizi, bütün quş növlərinin 75 faizini və bütün məməli növlərinin 68 faizi yaşayır. Şirin su anbarlarında onurğalı növlərinin təxminən üçdə biri və bütün məlum növlərin 10 faizi yaşayır. Dağ ekosistemləri dünyanın biomüxtəliflik qaynar nöqtələrinin təxminən yarısını ehtiva edir. Bu mənada Azərbaycanın azad edilən ərazilərdə ekosistemin bərpasına xüsusi diqqəti təsadüfi deyil.

Həyata keçirilən tədbirlər ekosistemin bərpası fonunda biomüxtəliflik və iqlim dəyişikliyinə uyğunlaşma kimi məsələlərin də uğurla həllinə imkan verir. Qeyd edək ki, işğal dövründə ermənilər tərəfindən Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda biomüxtəliflik deqradasiyaya uğrayıb, məhv edilib. Həmin ərazilərdə ekosistemlərin və flora növlərinin itkisi həm insanlar, həm də təbiət üçün böyük zərərdir. Bu fonda bir mühüm məqamı da qeyd edək ki, ekologiya və təbii sərvətlər nazirinin müavini Vüqar Kərimovun məlumatına əsasən, ölkəmizdə "Qırmızı kitab"ın üçüncü nəşrində azad edilmiş ərazilərdə aparılan tədqiqat işlərinin nəticəsi də öz əksini tapacaq. O, iki ilə yaxındır ki, Qarabağın minadan təmizlənmiş ərazilərində tədqiqat işlərinin aparıldığını vurğulayıb: "Birinci "Qırmızı kitab"da 140 flora, 108 fauna növü təmsil olunub. Bu rəqəmlər ikinci "Qırmızı kitab"da iki dəfə artıqdır. Belə ki, ikinci kitabda 300 flora, 226 fauna növü əksini tapıb. Üçüncü kitabda isə 500 bitki, 300-ə yaxın heyvan növü təmsil olunacaq. Kitabın üçüncü nəşrində əsas fərq azad edilmiş ərazilərdə aparılan tədqiqat işlərinin nəticəsinin də "Qırmızı kitab"ın bu nəşrində öz əksini tapacağı ilə bağlıdır. Biz 30 il idi ki, həmin torpaqlarda

tədqiqat işi aparmaqdan məhrum idik. İki ildir ki, minalardan təmizlənmiş ərazilərdə tədqiqatlar aparılır.

Aparılan tədqiqatlar nəticəsində müəyyən olunan nadir və nəsli kəsilməkdə olan heyvan, eyni zamanda, bitki aləmi kitabda öz əksini tapacaq". Bütün bunlar təbiətə qarşı erməni vəhşiliyinin nəticələrinin daha dəqiq müəyyən edilməsinə imkan verəcək. Amma bu vəhşiliyinin nəticələrinin aradan qaldırılması üçün Azərbaycana illər lazım olacaq.

Tahir TAĞIYEV

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə çap olunur.